

VAN KIRGIZLARININ KÖROĞLU DESTANINDA SIRA

*Baktygul Kulamshaeva**
*Ayşe Nur Kırgız***

ÖZET

Sözlü veya yazılı edebiyat anlatılarında olayları “sıralayıp anlatmak” zamanla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Destan anlatılarında anlatı zamanı sıralaması ve öykü zamanı sıralaması arasında tamamen bir paralellik söz konusu olamaz, zira anlatı zamanında “öne” ve “geriye” “koşuşturmalar”, yani *gerileme* ve *önceleme* kaçınılmazdır. Böyle *zaman sapmaları* iki zaman ekseninin farklı tabiatlarından kaynaklanmaktadır. Destan anlatılarında “seyrek de olsa geçmiş zamana geri dönme fırsatını *nefes alma zamanı* sağlar”.

Çalışmada Van’da yaşayan Kırgızlara ait Köroğlu destanı anlatı bilimsel zaman bakımından incelenecektir. Destan, daha önce yayımlanmamış bir eser olmasının yanında hem dilbilimsel hem de anlatı bilimsel bakımdan henüz araştırma konusu olmamıştır. Ayrıca, anlatım özelliği bakımından *nefes alma zamanına* bağlı olarak ortaya çıkan gerileme ve önceleme örneklerine sıkça rastlanmasıyla da zengin bir malzemedir.

Anahtar Kelimeler: Köroğlu, destan anlatısı, anlatı zamanı, sıra, zaman sapması, gerileme, önceleme, nefes alma zamanı.

* Dr.,Fatih Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümü, b.kulamshaeva@gmail.com

**Arş. Gör. Fatih Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümü, kirgiz65@yahoo.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

THE ORDER IS KOROGLU OF VAN KYRGYZ'S**ABSTRACT**

In oral and written narrative 'telling events by arranging in order' is related to time. In epic narrative, there is not an entirely parallels between the time sequence of narration and the time sequence of story. Because in narrative time, running 'forward' and 'back', in other words 'analepsis' and 'prolepsis' is unavoidable. These time deviations occur because of two time axes' different qualities. In epic narration, the time of breathing gets opportunity to return past time even it happens rarely.

The epic Koroglu, which belongs to Van Kyrgyzs will be studied in this research. It may be considered that Koroglu Epic of Van Kyrgyzs is the Kyrgyz adapted type of a Turkmen variant. This epic narration, in addition to being not published work, hasn't been researched both in linguistic and narrative point of view. And also it is a rich material in respect to its narrative features because it is full of analepsis and prolepsis which occur depending on breathing time.

Key Words: Koroglu, epic narrative, narrative time, order, anachrony, analepsis, prolepsis, breathing time.

Giriş

Köroğlu destanı, malum olduğu üzere Türk halklarının ortak destanlarından biridir. Destanla ilgili bilim dünyasında pek çok araştırmalar yapılmış, kongre, konferanslar düzenlenmiş, destanın çeşitli varyantları pek çok bilim adamının araştırma konusunu oluşturmuştur. Ancak destanın Kırgızca varyantları ile ilgili araştırmalar bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır.

Van'da yaşayan Pamir Kırgızları arasında geçmişten gelen sözlü gelenek canlı bir şekilde yaşamaktadır. Araştırma konumuzu oluşturan bu destan parçası da Pamir Kırgızlarının sözlü geleneğinin bir ürünüdür. Köroğlu destanının yanı sıra Manas, Olcobay ile Kişimcan destanı gibi Kırgız folkloruna ait önemli eserler hâlâ anlatılmaktadır. Bunların yanı sıra ır/halk şiiirleri, tawışmak/bilmece,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

makal-lakap/metel, til sındırmak=cañılmaç/tekerleme gibi sözlü kültürün pek çok örnekleri ağızdan ağza geçerek sözlü olarak yaşatılmaktadır. Bu konular üzerine bugüne kadar lisans, yüksek lisans, doktora tezleri ve pek çok bilimsel makale hazırlanmıştır.

Araştırma konusu olan Köroğlu destanı Van'ın Ulupamir köyünde yaşamakta olan Aşı Adıgüzel'den derlenmiştir. Aşı Adıgüzel Afganistan'ın Pamir bölgesinde doğmuş büyümüş ve 1978 yılında diğer Kırgızlar gibi o da önce Pakistan'a oradan da Türkiye'ye gelmiştir. Derlenen metin önce kasete kaydedilmiş daha sonra sanal ortama aktarılmış ve transkripsiyonu yapılmıştır. Yaklaşık 30 dakikalık bir kayıt yapılmıştır. Kağıda aktarılan transkripsiyonlu metin 690 mısradan oluşmaktadır. Metnin derlendiği kişinin oldukça yaşlı olması bazı kelimeleri ve dizeleri anlamamızı zorlaştırmıştır.

Derlemenin yapıldığı kişi destanı anlatmaya başlamadan önce bunun Köroğlu destanının Döves Han ile ilgili bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Bu destan parçasında diğer varyantlarda geçen kahramanların, yer ve halk adlarının pek çoğuna rastlamak mümkündür; asıl destanın daha uzun ve kapsamlı olduğu aşikârdır. Ancak destanın kalan kısımlarını anlatıcı zamanla unutmuş veyahut aynı gün içerisinde bunun dışında da pek çok destan ve masal anlattığı için yorulmuş, dolayısıyla da Köroğlu destanından sadece bir parça anlatmış olabileceği düşünülmektedir.

Destanın Özeti

Van Kırgızlarının Köroğlu destanına ait bu parçada olay Çınar dağı eteklerinde geçmektedir. Köroğlu bir gün Méri Şawdi adındaki neycisine Bunar başına çıkıp, neyini üfleyerek halkını toplamasını ve ava çıkmaya davet etmesini emreder. Şadıwan, Ahmet han, Cusup han, Hasan han, Bülbül hanlar Köroğlu'nun hâkimiyeti altında bulunan 46 handan bazılarıdır. Ahmet han aynı zamanda Köroğlu'nun dayısıdır. Awaz han Köroğlu'nun evlatlığıdır. Ava çıkma sahnesinde Awaz hanın başarılı olmasını hanlar kıskanır, Kızılbaşların kulunu bizden daha çok seversin diyerek Köroğlu'na sitem ederler. Avdan döner dönmez Awaz han yine Köroğlu'ndan dua alarak Barkıwan dağına yönelir. Köroğlu ise Çambıl'a doğru yol alır. Awaz gittiği Çınar¹ dağında korkunç fırtınaya yakalanır ancak onu Leyli Bedäwsi adındaki atı gizleyerek kurtarır.

Bu arada Awaz hanın 6 yaşında oğlu Nörali Köroğlu'na gelip, babasını bulup getirmesini ister. Bunun üzerine Köroğlu

¹ Burada anlatıcının şaşırması olduğu, Bargıwan dağı yerine Çınar dağı demiş olabileceği düşünülmektedir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

cellatları gönderir. Ancak cellatlar kıskançlıktan yarı ölü halde buldukları Awaz'ı bir kuyuya atarlar. Awaz'ı oraya avlanmaya gelen Dövez han kurtarır ve kendine evlat edinir, kırk bende/yiğit verir, yedirir, içirir. Daha sonra Awaz'ın isteği üzerine onu evlenmesi için gönderir. Gittiği yerde bulunan Zor Peri'ye aşık olan Awaz han Kara devi öldürür. Dövez han otuz gün oyun kırk gün düğün yaparak, Awaz han ile Zor Peri'yi evlendirir. Daha sonra Awaz han Dövez hana Koroğlu adında babası olduğunu, yurdunu düşmanların işgal ettiklerini anlatır ve Leyli Kır atıyla gidip, kahramanca savaşır. Böylece Türkmenlerin yurduna saldıran Kızılbaşları yenerek, ülkesini düşman elinden kurtarır.

İnceleme konumuzu oluşturan destan parçasının özeti bu şekildedir. Özetten de anlaşılacağı üzere, destanda zaman düz kronolojiyi takip etmektedir. Sözlü kültürde özellikle de destanlarda çoğunlukla zaman ve mekân değişmeden, düz bir şekilde kendi sırası içinde verilir. Kahraman ne zaman, ne yapmışsa hepsi sıralı bir şekilde anlatılır. Yani, olaylar gerçek hayatta nasıl olmuşsa destanda da öyle geçer. Destanlar genel olarak ele alındığında içerisindeki çeşitli olaylar, zaman yönünden yazılı anlatılardaki gibi bağımsız değildir. Destanların anlatımı olayların geçtiği zamanla doğrudan ilgilidir.

Olayları “sıralayıp anlatmak” zamanla sıkı bağlantılıdır. Bir olay ikinci bir olay vasıtasıyla anlatılır. İbrayev, destan anlatımında destancı zaman sapmalarını yaratmak isterse veya öyle bir durum söz konusu olduğunda, olayların sırasını bozmak için destancının konuya sık sık geri dönmesi gerektiğini belirtir. Çünkü olayın genişliği, destanın giriş kısmı, büyük olayların düzenlenişinden dolayı dinleyicinin yolunu şaşırması oldukça kolaydır. Dinleyici yazılı edebiyat okuru gibi, geçen her olayın üzerinde düşünmez. Dinleyici ister istemez destancının anlatış tarzına, onun hızına uymak zorundadır. Yazılı anlatıda ise okur, okuma hızını kendi ayarlama, istediği yerde durup, düşünme avantajına sahiptir (İbrayev 1998: 111).

Sıra: Anlatı zamanı, Öykü zamanı, Okuma zamanı

Zaman incelemesinin ilk kategorisi olan *sıra* (order), anlatının zaman düzeninin çözümlenmesini ve öykü düzeniyle karşılaştırılmasını içermektedir. Öykü zamanı eksenindeki olayların anlatı zamanı eksenine nasıl aktarıldığı, *düz kronolojiyi* ve *kronolojiden sapmaları* (anachronies) içeren *sıra* kategorisi aracılığıyla ortaya konulur.

Anlatı çözümlenmesinde *anlatı zamanı*, *öykü zamanı* ve *okuma zamanı* olmak üzere üç zamandan söz edilebilir; fakat destan bir sözlü kültür ürünü olmasından dolayı zaman kavramı hikâye,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

roman gibi yazılı edebiyat eserlerinden farklı kavramlarla izah edilmiştir. Destanda *öykü zamanı*, *anlatı zamanı* ve *okuma zamanlarının* yerini *destan zamanı*, *destancı zamanı* ve *dinleyici zamanı* almaktadır.

Destan Zamanı

Destancının icra zamanı, genelde, destan zamanına, gerçek, fizikî zamana göndermede bulunur. Bu zaman gerçek fizikî zaman olduğu gibi, kurmaca fizikî zaman da olabilir. Köroğlu destanından alınan bu parçaya göre destan zamanı destan kahramanlarının bulunduğu kurmaca fizikî zaman; başka bir ifade ile Köroğlu'nun Türkmenlere hükmettiği zamandaki Awaz han ile Kızılbaşların savaşı zamanıdır.

Destanda olay doğrudan Köroğlu'nun ava çıkmak istemesi sahnesinden başlamıştır. Destanda ne Köroğlu'nun doğuşundan ne de onun kahramanlıklarından haber verilir. Buna bağlı olarak, destan zamanının süresi de Köroğlu'nun hanlarının ava çıkması, Avaz Hanın Karadev ile sonra da Kızılbaşlarla olan savaşının süresi ile sınırlanmaktadır. Destancı bu anlatısında gerçek zamana doğrudan göndermede bulunmamıştır. Ancak burada zaman, olaylar, şahıslar ve onların konuşmalarında kendini belli etmiştir. Örneğin, Köroğlu'nun iktidardaki zamanı ile ilgili aşağıdaki AK (1)'te Köroğlu'nun dönemi şu şekilde tarif edilmiştir.

AK² (1)

Sahar salam bahtında,	Seher selam vaktinde
Ämir sultan tahtıda,	Emir sultan tahtında
Kättä kábän (?) särbäylar	Büyük kervan saraylar
Ämmä curti bahtında	Bütün yurdu bahtında.

Burada Köroğlu'nun iktidarından dolayı biçimde söz edilmiş olduğunu görmekteyiz. B. A. Kariyev, Köroğlu destanıyla ilgili bilgileri aktarırken, destanın belli bir derecede tarihî bir eser olduğunu, çünkü destanda geçen olayların ve şahısların 16.-17.yy.'da geçen tarihî olayları belli bir derecede yansıttığını belirtmiştir (Kariyev, 1968: 8). Tarihî kaynaklara göre 16.-17. yy.'da İran padişahlarına, Anadolu paşalarına ve yerli halkı sömürenlere karşı savaşan kahraman savaşçı ve ozan olan Köroğlu, Çandıbel'e kale kurup, belli bir dönem iktidar üstünlüğü sağlamıştır. Bunlara

² AK – anlatı kesiti

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

dayanarak destan zamanının sınırlarını kesin olarak bilememekle birlikte, destana kaynaklık eden olayların 16.-17.yy geçmiş olmasının muhtemel olduğunu söyleyebiliriz.

AK (2)

Mèn Göroğlu boğaylı	Ben Köroğlu olalı
Mèn Türkmen surağaylı,	Türkmenler bana teveccüh edeli(?)
Ottuz ay ottuz cıl boğan,	Otuz ay otuz yıl oldu.

AK (2)'deki Köroğlu'nun ifadesinden de anlaşılacağı gibi bu iktidar yaklaşık 30-35 yıl kadar sürmüştür.

Destancı Zamanı

Destancı zamanı (folktellers time) kavramı da D. S. Lihaçev (1979) tarafından önerilmiştir. Destancı zamanı, eskiden geçmiş destan zamanı ile dinleyici zamanını ayıran veya onları birbirine bağlayan bir zamandır. Destancı dinleyiciyi eski kahramanlık devrinin içine götürür, o zamanı yaşatır, ama aradaki zaman uzaklığı tam olarak örtülmezse de olanlar unutulur. "Destancı zamanının destan zamanından ayrılan en önemli yanı, ikisinin sadece iki ayrı zamanda olması değil, kahramanların zamanı ile destancının zamanının arasında büyük bir fark olmasıdır" (İbrayev 1998: 94). Buna bağlı olarak *destan zamanı* kahramanların yaşadığı, olayın gerçekleştiği zamandır, *destancı zamanı* ise o olayların destan olarak anlatıldığı zamandır. Buna göre *destan zamanı* destancının fikrine göre gerçek zamanı ifade etmektedir ve böylece kendi yaşadığı zamanda onu örnek alarak oluşturduğu model zamandır.

Aşı Adıgüzel anlatısı *Köroğlu* destanı parçasında *destancı zamanı* destanın anlatıldığı zaman; Adıgüzel'in icra zamanıdır. Bu anlamda destan zamanı destancıya göre gerçek zamandır.

Destancı, kendi yaşadığı zamanı model zaman gibi kullanarak, geçmişte, destan zamanındaki Köroğlu'nun Türkmen halkının hanı olduğu bir zamanda onun evlatlığı olan Awaz Han'ın ava çıkması, Karadevle olan güreşi ve düşmanları olan Kızılbaşlarla olan savaşı anlatmıştır. Bu parçada destancı zamanı, parçaya göre özet görevini yapan, giriş kısmında ortaya çıkmaktadır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010

AK (1)

Sahar salam bahtında,	Seher selam vaktinde
Ämir sułtan tahtıda,	Emir sultan tahtında
Kättä kábän (?) särbäylar	Büyük kervan (?) saraylar
Ämmä curti bahtında	Bütün yurdu bahtında.

Anlatıcı şimdiki zamanda bulunarak, yukarıdaki kesitte anlatıldığı gibi, geçmişteki bir olayı anlatmıştır. Daha sonra kahramanın devreye girmesiyle destancı zamanı devre dışı kalır. Destancı zamanına genelde, destanın başlangıç kısmı ve sonunda karşılır. Ancak, bu parçada *nefes alma zamanına* bağlı olarak da destancı zamanı ortaya çıkmıştır:

AK (3)

At quyruğu bir qoğçaq,	At kuyruğu bir kucak,
Atı bar şadıban qıpçaq,	İsmi de Şadıban kıpçak
Bügün kelgen salamğa,	Bugün geldi selam vermeye,

AK (3)'te Şadıwan anlatıcı ağızından nesnel bakış açısından betimlenirken, *Bügün kelgen salamğa* 'Bugün geldi selam vermeye' diyerek destancı adeta dinleyicileri destan zamanına götürmektedir. Ayrıca bu anlatı kesitinde destancı fiilin görülen geçmiş zaman kullanımını tercih ederken, bu anlatım biçimiyle olayları bizzat görmüş izlenimi vererek dinleyicileri iyice inandırmak amacı güttüğünü görmekteyiz.

Ancak destancının kullandığı doğrudan anlatım ne kadar gerçeğe benziyor olsa da onun bu olaylara bizzat tanık olduğu anlamına gelmemelidir. Bu tür ifadeler, *nefes alma zamanı* ile ilgilidir. *Nefes alma zaman* kavramını ilk kez İbrayev *Destanın Yapısı* (1998) adlı çalışmasında önerir. "Seyrek de olsa geçmiş zamana geri dönme fırsatına işte bu nefes alma zamanı imkân verir".

Destancının bir makamdan ikinci bir makama anlatım veznini yavaşlatmaya ya da çabuklaştırmaya, şirden halk nesrine, halk nesrinden şiire geçmeye de fırsat veren yer, bu nefes alış zamanı ile direkt bağlantılıdır. Destancının bir epizodu, bir olayı anlatımın tamamında birkaç kat ve farklı anlatım hızlığına dönüştürmesi uygun görülmez. Bu, başka bir olaya dönülmüş gibi bir izlenim uyandırır (İbrayev 1998: 114).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Burada karşımıza çıkan destancı zamanı; buna bağlı olarak da nefes alma zamanı farklı zaman dilimleri arasında köprü görevini üstlenmiştir. Çünkü destancı destanda anlatılan olayları ne görmüş, ne de yaşamıştır. Destancı bu zaman diliminden yararlanarak, söz sırasını kahramana, yani Şadıwan'a aktarmıştır.

Bu parçada destancı zamanına işaret eden kısımlar ancak bunlarla sınırlıdır. Çözümlemeye sadece *Köroğlu* destanının Awaz hanla ilgili parçası alınmış olmasına rağmen kendi başına tamamlanmış bir parça sayılabilmekte ancak bağımsız bir destan olarak bakılamayacaktır. Parçanın sonunda destancı fiilin öğrenilen geçmiş zaman biçimini (qaçıptır/kaçmışmış; murazığa cetken eken/muradına ermişmiş) kullanarak, adeta dinleyicileri destan zamanından koparıp, gerçek zamana, destancının bulunduğu fizikî zamana geri getirmektedir.

AK (4)

Ërtäsi çäş wahtında,	Ertesi öğle vakti,
Qaynatqan çäylär qalğan,	Kaynattığı çaylar kalmış,
Bahmañ çadırlar qalğan,	Kadife çadırları kalmış,
Qızılbaşlar qaçıptır,	Kızılbaşlar kaçmış.
Äni körğän döwäs han,	Onu gören Döwez han,
Tağdan tüşüp këlğän,	Dağdan (ovaya) inmiş,
Mahtı murazığa cetken eken	Herkes muradına ermiş.

Zaman Sapması

Zaman sapması/anachrony olay sıralamasındaki doğal veya mantıksal durumdan erken ya da geç anlatılan herhangi bir metin yığındır (Toolan, 1988: 50).

Todorov, *Introduction to Poetics* (1975) /Türkçesi: *Poetikaya Giriş* (2001) adlı çalışmasında anlatı zamanı sıralaması ve öykü zamanı sıralaması arasında tam bir paralelliğin olmadığını ve dolayısıyla anlatı zamanında “öne” ve “geriye” “koşuşturmalar”ın kaçınılmaz olduğunu belirtir. Böyle zamansal bozulmalar iki zaman ekseninin yapılarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır; öyküleme zamanı eksenini tek boyutluyken öykü zamanı yani kurmaca zaman eksenini çok boyutludur. Todorov, bu “öne” ve “geriye” “koşuşturmalar”ı *geriye dönüş* (retrospective) ve *ileriye atlama* (prospective) şeklinde iki kavramla açıklamıştır (1975: 66).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

Todorov'un kullandığı *retrospective* ve *prospective* kavramlarını Genette *analepsis* ve *prolepsis* kavramlarıyla izah etmiştir.

Toolan da anlatıdaki zamansal sapmaları ikiye ayırır ve onlar için Genette ve Todorov'dan farklı olarak, daha çok film anlatıları için kullanılan *geçmişe dönüş* (flashback) ve *ileriye gidiş* (flashforward) terimlerini kullanır. Toolan için her geciken veya ertelenen açıklama *gerileme*, her erken açıklanan ifadeler de *önceleme*dir (1988: 50). Zamansal sapmanın iki türü olan *gerileme* ve *önceleme* kavramları için M. Bal geriye çevirme ve tahmin etme anlamındaki *retroversion* ve *anticipation* kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir (Bal 1997: 94-95).

Gerileme, Robert Burgoyne, "Film Narratology" (*Filmin Anlatı Bilimi*) (1992) adlı makalesinde belirttiğine göre ilk anlatıda yer alan olaylardan önceki bir zaman dilimini kapsadıklarında *dışsal gerileme*, ilk anlatıdaki bir eksikliği tamamladıklarında ise *içsel gerileme* olarak ikiye ayrılır. (1992: 119; Tutumlu 2002: 25).

Öykü zamanının anlatı zamanına eklenmesinde yukarıda örneğini gördüğümüz *gerilemenin* yanında *önceleme* gibi zaman sapmaları da olabilir. Anlatı zamanındayken daha sonra olacak olanları yani geleceğin anlatmaya *önceleme* denmektedir. Genel olarak, destan, hikâye, roman gibi anlatı türlerinde *önceleme*, *gerilemeye* göre çok az kullanılmaktadır.

Genette, *öncelemenin* *gerilemeye* nazaran edebiyat eserlerinde daha az görülen bir biçim olduğunu belirtir. Ona göre *birinci şahıs anlatısı* diğer başka anlatı türleriyle karşılaştırıldığında *önceleme* örneği olarak kabul edilebilir. Ayrıca, *öncelemenin* de *gerilemede* olduğu gibi *içsel*, *dışsal*, *yinelenen* vs. gibi türleri vardır (Genette 1980: 67-68).

Genette *öncelemeyi* öne *içsel önceleme* ve *dışsal önceleme* olmak üzere iki türe ayırmış; *içsel öncelemenin* *dışöyküsel* ve *içöyküsel* olmak üzere iki alt türünün olduğunu ifade etmiştir.

Sözlü kültür araştırmacıları, hikâyeden farklı olarak destan anlatısında, destan daha geleneksel bir anlatı türü olduğundan, *gerileme* ve *öncelemelerin* bulunmayacağını belirtmişlerdir; zira Lihaçev'un belirttiği gibi destanda zaman kapalı, tek yönlü ve tek çizgiseldir (1979: 236). Gerçekten de hikâye gibi daha gerçekçi anlatı türlerinde zaman "açık" şekilde akar ve tarihidir, gerçek zamanla ilişkilidir. Böyle durumlarda eserde birkaç zaman eksenini kolayca meydana gelebilir ve olayların sırası yer değiştirebilir; ilk önce, gerçek zamanda daha sonra gerçekleşecek olay anlatılarak, aradaki boşluk daha sonra geriye dönüşlerle doldurulabilir. Çünkü bunların hepsi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

tarihî zaman zemininde gerçekleşir. Okur veya dinleyici olayların gerçek sıralamasını kolayca anlayabilir. Bu tür anlatılar gerçek zamana bağlıdır; eserdeki olayların sıralamasının temelinde gerçek zamandaki olaylar sırası yer almaktadır.

Eğer eser hiçbir şekilde tarihî zamanla ilişkisi olmaz, “daireysel şekilde kendi içine kapalı” olursa olayların sırasıyla oynamak pek mümkün olmaz, dolayısıyla okur veya dinleyicinin de konuyu anlaması zorlaşır. Bu yüzden, destanda, diğer folklor türlerinde olduğu gibi, zaman sadece tek yönde ilerler, yukarıda belirttiğimiz gibi, zamanda asıl anlamıyla geriye dönüş veya ileriye sıçrayış olamaz.

Bu bağlamda zamanla oynamalar daha çok yazılı kültüre, yani yazara özgü özelliklerden biri olarak da düşünülebilir. Folklor anlatılarında yazar bulunmaz. Eğer sözlü anlatıda *yazar* olmazsa, *yazar zamanı* da olamaz. Lihaçev, anlatının sunulduğu özel zamansal konum olarak nitelendirilen anlatıcı zamanının olmayışıyla anlatıda açıkça eskiden olup biten olaylara, geriye dönme veya öne koşturma imkânının da olamayacağını belirterek bu konuya açıklık getirmektedir. “Folklorda geleceğe ancak “kehanette bulunmak” veya “önsezi” biçiminde gidilebilir, geçmişe ise anılar ve hatırlamalar biçiminde dönülebilir. Yazar olmadan olay zamanına belirli bir zamansal noktadan bakmak mümkün değildir. Başka bir deyişle, folklorda yazar kişiliğiyle belirlenen zamansal perspektif yoktur (Lihaçev 1979: 242).

Destan hakkında belirtilen bütün bu fikirlere karşılık ele aldığımız destan parçasında destan zamanı destancının icra zamanı ekseninde başarılı bir şekilde yansıtılmaya çalışılmış, destan her ne kadar olayları oluş sırasına göre kronolojik biçimde sunuyor olsa da, arada karakterlerin anıları biçiminde de olsa zamanda geriye dönerek zamansal kırılmalarla anlatılmıştır.

Köroğlu destanından alınmış bu anlatı parçasında, yukarıda belirttiğimiz gibi, anlatıcı düz kronolojik anlatı tekniğine uyarak anlattığından zaman yapısı fazla karmaşık değildir. Anlatı Köroğlu'nun, iktidarının en başarılı anıyla başlar, sonra doğrudan Köroğlu'nun avlanma ilan etmesi üzerine tüm Türkmen halkının toplanması, Köroğlu'nun 46 hanının ava çıkmasıyla devam eder. Böylece, neredeyse parçanın sonuna kadar olaylar düz kronolojik sırasını takip eder. Adıgüzel'in bu anlatısında, zamana dolaylı olarak işaret eden bazı ifadeler dışında (örneğin, yukarıdaki AK (2)'de olduğu gibi otuz ay, otuz yıl) gerçek zamanı ifade eden sözlüksel işaretleyicilere rastlanmamıştır. Ancak, bu parçada zaman sapmaları, yukarıda destan zamanı bölümünde bahsettiğimiz gibi, karakterlerin

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

konuşmalarında, onların eski anılarını anlatmasıyla ortaya çıkar. Örneğin, yukarıda AK (2)'de işaret edildiği gibi ve Köroğlu'nun ifadesinden anlaşılacağı üzere onun geçmişten beri çok kuvvetli biri (yani, güçlü iktidar sahibi milletin vekili) olmasından söz ederken, aynı zamanda da kendi geçmişine gidilmiştir.

AK (5)

Atlän atlan kün boıdu,	Nice nice (?) gün geçti,
Ay qarrañgi tün boıdu,	Kapkaranlıq gece oldu,
Qırlärni ğıwar aldı,	Kırlar toz-duman oldu,
Tağläрни tuman çaldı,	Dağlara sisler çöktü.
Türkmänlär atlanğän,	Türkmenler atlandı,
At saıw äydäb ketkän,	At koşturup gittiler
Neçe monzıl col cürgen	Nice menzil yol yürüdüler
Ërtäsi çäş wahtıda,	Ertesi öğle vakti,
Barqıwannın tağığa,	Bargıvan'ın dağına
Dahıl bolğon Türkmänlär,	Ulaştılar Türkmenler.

AK (5)'te Köroğlu tarafından ava çıkmak üzere tüm halkının huzuruna toplanma emri üzerine Türkmenlerin Bargıwan/Çınar dağına gelmeleri sahnesi anlatılmaktadır. Burada Türkmenlerin bu dağa nasıl ve hangi şartlarda ulaştıkları destanın esas konusu bakımından bir önemi yoktur. Bu yüzden de olayın anlatılmadığı bu zaman aralığı *Atlän atlan kün boldu* 'Nice nice gün geçti', *Qırlärni ğıwar aldı*, *Tağläрни tuman çaldı* 'Kırlar toz-duman oldu', *Dağlara sisler çöktü*, *Neçe monzıl col cürgen* 'Nice menzil yol yürüdüler' gibi zaman işaretleyicileriyle kapatılmıştır.

Bu tür zamanda oynamalar, düz zamansal kronolojiden saparak geriye veya ileriye sıçramalar destanda genellikle *nefes alma zamanına* bağlı olarak ortaya çıkar. Destandaki *nefes alma zamanının* işlevi bir konudan ikinci bir konuya veya bir durumdan ikinci bir duruma geçişi sağlamaktır. Destancı anlatım hızını artırırken veya yavaşlatırken de nefes alma zamanından yararlanır, çünkü İbrayev'in de belirttiği gibi, "nefes alma zamanı çoğunlukla diyalog, monologlarda, yazarın kendi ifadelerinin yer aldığı bölümlerin başında ve sonunda yer almaktadır. Fiilden söze (diyalog, monolog) sözden fiile geçmenin arası nefes alma zamanı ile birliktedir" (İbrayev 1998: 115).

Zamanın hızlı ya da yavaş akması olayın yoğunluğu ile doğrudan ilişkilidir. Olay olağanüstüleşmeye başladığında zaman hızlı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

akar. Olayın kendisinin anlatılmadığı yerde onun yerini zaman doldurur. Destanlarda, genelde, zamanı anlatmak olayın yoğunluğunun azaldığı yerde akla gelir.

Sonuçta destancı zamanı destan zamanını, konu zamanını, kahramanın sözlerinin ve faaliyetlerinin zamanını bir noktada toplamaktadır. Böyle bir durumda, dinleyici, içinde bulunduğu zamanı unutup olayların geçtiği zamanın etkisi altına girmektedir. Destancının jest, mimik, el-kol hareketleriyle anlatım sahne oyununa dönüşmektedir.

Gerileme

Destancı yukarıda belirttiğimiz gibi düz kronolojik anlatım tekniğini tercih etmiş, dolayısıyla gerileme tekniğine nadiren başvurmuştur. Ancak bu onun özel tercihiyle bağlı bir durum değildir. Bu destan gibi sözlü kültür ürünlerinde zamanın kapalı ve tek çizgili olmasından kaynaklanan bir durumdur. Bu parçada gerilemelere ancak karakterlerin konuşmalarında rastlayabiliriz:

AK (2)

Mën Göröğlü bolğaylı	Ben Koroğlü olalı
Mën Türkmen surağaylı,	Türkmenler bana teveccüh edeli(?)
Ottuz ay ottuz cıl bolğan,	Ottuz ay otuz yıl oldu.

AK (6)

Män qırqaıtı hanımni,	Ben kırk altı hanımı
Män Türkmen elimni,	Ben Türkmen halkımı
İşkärğä aıp çıqmapmän,	Ava hiç götürmemişim
Méngä arman şu deydi,	Benim ukdem budur der.

AK (6)'da Koroğlü kendi iktidarının betimlendiği parçadan; AK (2) kısmından hemen sonra, kendisinin geçmiş anısına; AK (6) kısmına geçmektedir. Halkını huzuruna toplamasının sebeplerini sıralayarak anlattıktan sonra son cümlede *Benim ukdem budur* diyerek tekrar anlatı şimdisine geri dönmektedir. Bu gerileme genelde –*Gaylĭ* zarf fiil ve *Gan-* görülen geçmiş zaman ve *MA-p-mĀn* olumsuz öğrenilen geçmiş zaman ekleriyle verilmiştir.

AK (6) öyküye göre dışsal gerilemedir. Bu gerileme ile Koroğlü destanından alınmış bu parçadaki olayların dışına çıkılmakta, Koroğlü'nun o güne kadarki geçmiş hayatı kahramanın anısı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

biçiminde karakter anlatısı olarak 1. kişi ağzından okura sunulmaktadır.

AK (7)

Bêg_ awaz han sözläydi: [A]	Bey Awaz han söz söyler:
Äylänäyin cän atam,	Kurbanın olam canım babam,
Piri kâmilim atam,	Yaşlı, kemale ermiş atam,
Ménin atam bar êrdi,	Benim babam var idi,
Ménin anam bar êrdi,	Benim babam var idi,
Ménin şähärim bar_êdi, [B]	Benim şehrim var idi.
Görü:lu han ménin bawam, dêydi, [C]	Göroğlu benim babamdır, der,
Özläri olca bolğan,	Kendileri esir düşmüştü,
Malları soyuş bolğan, [D]	Hayvanları kesilmişti.
Mén bir havar alarmän,	Ben bir haber alayım,
Êki ca baştan turdu,	İlk iki yaycı kalktı ,
Män barıp kélärmän, [E]	Ben gidip geleyim.

AK (7)'de anlatıcı, Awaz hanın yerini-yurdunu hatırlaması ve babası Koroğlu'nun esir düştüğünü haber vermekle başlamıştır. Anlatı şimdisinde [A]'da bulunan anlatıcı söz sırasını, aynı zamanda da anlatıcılık görevini [B]'de karaktere, yani Awaz hana aktarmıştır. Bu kısım anlatı şimdisine göre bir içsel gerilemedir. [B] kısmında Awaz han ülkesini ve anne babasını özlediğini söyler. Sonra [C] kısmında (ünlü) Göroğlu benim babamdır diyerek tekrar anlatı şimdisine geri döner. Daha sonraki [D] kısmında da tekrar geçmişe, ülkesindeki halkın esir olup, hayvanlarının da talan edildiğinden haber vererek, zamanda gerilemiştir. [E] kısmında ise anlatı düz krnolojiyi takip ederek, öyküdeki oluş sırası ile anlatı sırası birbirine kısmen örtüşmüştür. Buraya kadar görüldüğü gibi anlatı şimdisini gerilemeli kısım takip ederek, Genette'in *zikzag* olarak nitelendirdiği formüle zaman bakımından tam tamına uymaktadır. Ancak, *zikzag* modeli her anlatı için hiçbir değişiklik olmadan uygulanabilen bir formül olmamakla birlikte bu tür gerilemeli kısım ile anlatı şimdisinin birbirini izlemesi, ayrıca, anlatıcı sesi ile karakter sesinin birbirini izlemesi, ele aldığımız destan parçasının neredeyse sonuna kadar devam etmiştir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

AK (7)'nin zamansal yapısını incelediğimizde, anlatıda dizilen zaman sırası A, B, C,... olarak işaretlenirken, öyküde oluş sırası 1, 2, 3... şeklinde işaretlenmiştir. Bunlara anlatı sırası A, B, C, D ve E olmak üzere 5 kısma ayrılırken, öykü sırası 3, 2, 4, 5, 1 olmak üzere yine 5 kısım bulunmaktadır. Bu iki zaman eksenindeki sıralamayı bütünleştirecek olursak, aşağıdaki gibi modeli elde edebiliriz:

Şekil 1. Köroğlu Destanında Sıra Bakımından Anlatı ve Öykü Zamanı İlişkileri

A4 – B2 – C1 – D3 – E5

Bu formülden görüldüğü gibi, anlatı şimdisi ile gerilemeler zikzag şeklinde birbirini neredeyse sonuna kadar izlemiştir. Zaman bakımından öyküde oluş sırası ile anlatıdaki diziliş sırasını karşılaştırdığımızda anlatının öyküdeki oluş sırasına göre bir önceleme ile yani [A] ile başlamıştır. Sonra anlatı [B] kısmında dışsal gerileme yaşanmıştır, [C] kısmı AK (6)'ya göre bir anlatı şimdisisidir. Geçmiş anlatmakta olan kahraman bir an anlatı şimdisine döner ve haldeki olayı, yani Göroğlu'nun kendisinin babası olduğunu belirtir. Sonra tekrar olaylar kendi sırasına oturmuş, [D] kısmında yine bu kesite göre dışsal gerileme sayılan geçmişte babasının yönettiği halkın düşmanları Kızılbaşlara esir düştüğü olayına değinilmiş, [E]'de tekrar anlatı şimdisine geri dönmüştür.

Bunun dışında bu parçada, içsel gerileme ve önceleme tekniklerinde olduğu gibi, içsel içöyküsel ve içsel dışöyküsel gerileme, içsel içöyküsel ve içsel dışöyküsel önceleme; karışık, tamamlayıcı ve yinelemeli gerileme ve önceleme tekniklerine hiç rastlanmamıştır.

Zaman Sapmasının Kapsamı ve Uzanımı

Anlatının zaman sapmasında, öyküde zaman sapmalarına mekân yaratmak için kesilen andan az veya çok geçmişe veya geleceğe uzanılabilir ve uzandığı süre içerisinde belirli bir uzunluktaki öyküyü kapsayabilir. Bunlardan ilkinde Genette, zaman sapmasının uzanımı, ikincisine de zaman sapmasının kapsamı adını vermiştir.

Köroğlu destanının ele aldığımız parçasında yukarıda tespit ettiğimiz zaman sapması; AK (2) kesitinin uzanımı bu anlatı kesitinde kalın yazı tipiyle işaret ettiğimiz *Ottuz cıl ottuz ay bolğan* 'Otuz yıl otuz ay olmuştu' kısmında ifade edildiği gibi yaklaşık otuz yıl, otuz aydır; çünkü Köroğlu anlatı şimdisinde bulunarak, geçmişteki olaylarını anlatmak için yaklaşık otuz yıl ve otuz ay kadar bir süre öncesine uzanmaktadır. Ancak, destan parçasının bundan sonraki kısımlarında da belirli bir zaman içerisinde gerçekleşen olayların

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

süresi ifade edilmediği için bu destan parçasında zaman sapmasının kapsamı kesin olmamakla birlikte tamamen belirsiz de değildir.

AK (5)

<i>Atlän atlan kün</i> boldu,	<i>Nice nice (?)</i> gün geçti,
<i>Ay qarrañgi tün</i> boldu,	Kapkaranlıq <i>gece</i> oldu,
Qırlärni ğıwar aldı,	Kırlar toz-duman oldu,
Tağläрни tuman çaldı,	Dağlara sisler çöktü.
Türkmänlär atlanğän,	Türkmenler atlandı,
At sahw äydäb ketkän,	At koşturup gittiler
<i>Neçe monzil col</i> cürgen	<i>Nice menzil yol</i> yürüdüler
<i>Ėrtäsi çäş wahtida,</i>	<i>Ertesi öğle vakti,</i>
Barqıwannın tağığa,	Bargıvan'ın dağına
Dahl bolğon Türkmänlär,	Ulaştılar Türkmenler.

AK (5)'ten alıntıladığımız bu kesitteki italik yazıyla işaret ettiğimiz zaman belirteçleri Köroğlu'nun halkını ava davet etmesinden halkın Köroğlu'nun huzuruna toplanmasına kadar olan olayları kapsadığına işaret etmektedir. Ancak bunlardan hiç biri kesin bir tarihe işaret etmediği için bu zaman sapmasının kapsamı ve uzanımı da belirsiz bir süre olarak kalmaktadır. Destanın neredeyse tamamında bu tür belirsiz zaman işaretleyicileri kullanılmıştır. Bu ise destanı tarihsellikten uzaklaştırarak, peri masallarına daha çok yaklaştırmaktadır. Destanın anlatım biçimine bakıldığında da masalsı bir anlatım biçiminin daha üstün olduğu anlaşılmaktadır.

Sıra bakımından ele aldığımız destan parçasında anlatıcının daha geleneksel bir yol izlediği görülmüştür. Buna bağlı olarak, destan parçasında zamansal kırılmalar yukarıda gerileme alt başlığında verdiğimiz anlatı kesitleri dışında hemen hiç yaşanmamıştır. Önceleme örneğine ise hiç rastlanmamıştır. Böylece, destan anlatısını, tüm sözlü kültür geleneğine has bir yöntemle, genellikle düz kronolojiye uyararak anlattıysa da, yukarıda belirttiğimiz gibi zaman zaman karakterlerin anıları biçiminde geriye giderek zaman sapmalarından az da olsa başarılı bir şekilde istifade etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Ancak, zaman sapmasının çözümlemesiyle anlatıdaki zaman çözümlemesi hakkında kesin bir karara varmak doğru değildir, zira zaman sapmaları anlatı zamansallığını teşkil eden özelliklerinden sadece bir tanesidir. Örneğin, *hız* ve *sıklık* değişimleri gibi zamansal

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

bozuklukların, kronolojiden sapmalarda görüldüğü gibi anlatı zamansallığının değişimini önemli derecede etkilediği açıkça görülmektedir.

Göroğlu

döwös handı süylö deseñiz döwös handı söyläyin, bu da göroğlu... döwös han.

sahar sałam bahtında,
ämir sułtan tahtıda,
kättä käbän(?) särbäylar
ämmä curti bahtında
män göroğlu bołğaylı
män Türkmen surağaylı,
ottuz ay ottuz cıł bołğan,
män qırqaltı hanimni,
män Türkmen elimni,
ışkärğä ahp çıkmamän,
ménagä arman şu deydi,
at kuyruğu bir qo:çaq,
atı bar şadıban kıpçak,
bügün kelğen sałamğa,
bélidä käwsä:räsi,
oñ qołunda täswäsi,
tillä tonnun égäsi,
göroğlunun täğäsi,
bügün kélğen sałamğa,
sałamın aliğ_ahp,
äléki sałam déğän,
äylänäyin ä:mäthän,
äylänäyin şadıbän,
mén göroğlu bołğaylı,
mén Türkmen surağaylı,
otuz ay otuz cıł bołğan,
mén ışkärğä çıkmamän,
mén ışkarğa baramän,
méri şawdi dep çakırdı,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

méri şawdi dahıl boıdu,
bunar başığa çıǵıp,
naǵlakär nä:yiñ tartqın,
çar täräpkä hat bérġin,
aıtı cäşärdin Türkmän,
aıtımış yäşärgä Türkmän,
biri qalmäy atlänsin,
biz işkärġä bararmiz,
bunar başığa cétip,
naǵlakär nayın tarqan,
çar tarapqa hat bérġän,
atlän atlan kün boıdu,
ay qarrañgi tün boıdu,
qirlärni ġıwar aldı,
taǵlärni tuman çaldı,
türkmälär atlangän,
at saıw_äydäb ketkän,
neçe monzıl col cürgen
értäsi çäş wahtida,
barqıwannın taǵığa,
dahıl boıǵon Türkmänlär,
çadır qarday tik kelġän,
näyzä qamıştay boıǵan,
sähär saıam bahtında,
ä:mät kelġän saıamğa,
qoı baǵlap saıam bérıp,
äléki saıam degän,
tillä puınun égäsi,
görüǵlunun taǵasi,
qoı baǵlap saıam bérġän,
äylänäyin yä:mäthän,
berdim berdim beġ_ä:mät,
başının qayran dedı,
büġün koşukärimni,
äni uqқан beġ_ä:mät,
hoşu hoşwaq boıadı,
qaqa qaqa külädi,
koşuǵlärni äydäydi,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ät sahw_äydäp ketkän,

 moĥolar a'zan äytti,
 kün toĥtärġa ... bérdi,
 çıġdı täġdın başıġa,
 çär äyläni cän dürbün,
 cän dürbün qoġgo yaĥıb,
 çär täräb dürbün saldı,
 dürbün saĥp qarasa,
 maraliyän barékän,
 coĥworsiyän barékän,
 buġusiyän bar_ékän,
 kiyiġiyän bar_ékän,
 ani körgän ä:mäthän,
 hoşu hoşwaĥ boġadı,
 qaqa qaqa külädi,
 itläri saġadı,
 itläri aġalmäydi,
 mıttıġläri atadı,
 mıttıġläri tiġmäydi,
 ħuşlarini saġadı,
 ħuşlari érġip ħaçħan,
 ädiriġa sädiriġ,
 béġlerdän ketkän döwlät,
 izilläydi cıġlaydı,
 értäsi çäş waġtıda,
 tüşüb kelgen ä:mäthän,
 täläbgär barwa déydi,
 ämir suġtan güroġlu,
 at ħuyruġu bir quçaq,
 atı war şädiban ħıpçaq,
 büġün keġgen saġamġa,
 saġamın äliġ_ahp,
 äléki saġam déydi,
 at ħuyruġu bir qoçaq,
 şädiban ħıpçaq söyläydi,
 äylänäyin göroġlu,
 män işkärġä baramän,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010*

büđün köşikəriñni,
mèn surap kélgemmàn,
izin bérdim bek şadıban,
başıñnın kayran dèdi,
hoşu hoşwaq bolädi,
qaqa qaqa külädi,
koşuğlardı äydäydi,
itläriñni aladı,
mıttıđlarıñni aladı,
at sahw_äydäp kètkän,
çığdı tağdın başığa,
çär äyläni cän dürbün
cän dürbün qođ(a)_alıp,
çär tarawdı dürbün saldı,
dürbün sahp qarasa,
kiyiđiyän baräkän,
maraliyän bareken,
buđusiyän bareken,
cołworsiyän bareken,
äni körgän şadiwan,
hoşu hoşwaq bolädi,
qaqa qaqa külädi,
itläriñni saladı,
itläri ałaımaıydi,
kuşlarını saladı,
kuşları yérip kaşti,
mıttıđlarıñni atadı,
mıttıđlarıñni tiđmäydi,
äy bèđlärdän kètkän döwlat,
izilläydi cıđläydi,
öziniñ yerge täyläydi,
tüşüp kélgen şadıban,
padiđ sałğan tar köçä,
özwek sałğan kırk köçä,
tarađ dèydi,
tarađlar tiywey kèlgän,
awazğa zär bałası,
.....,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

.....,
göroğluğa,
koş bağlap sałam béríp,
älib tam bolup turğan,
sałamın eliğ_ahp,
äleki sałam dëğän,
äylänäyin cän atam,
piri kämilim atam,
diliñdä güldär (?) pata,
bolmasın hata,
bügün köşikariñni män,
män suraw kelgämmän,
berdim berdim beğ_awaz,
başınñın kayran dedi,
tä:rätini aladı,
qıwla karaw_oturup,
eki räkät şükranä,
görüğlü han okudu,
koñlarini kötärip,
barğanıñ bazar wołsun,
kelgeniñ gülzär wołsun,
peşänäñ hıday açsın,
ğıñçıñnıñ kaçcasın,
şadwan bawan şäylänsin,
duşman koñu bäylänsin,
süy äy kərbala gärdän,
medet qıl şahi märdän,
dawut uulu sulayman,
därdiñgä därmän bərsin,
çiliğäsi qırq çiltän,
cağız qozumnu sañla,
ominoñohäkbär dep,
pata bergän güruğlü,
.... göroğlü,
beğavaz qıdır cürgän coñ bilen,
hıdıra pütken tañ bilen
äy däydi bek paławan,
.....,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

şanası.....,
märcän.....,
.....,
beğ_awazhan diläbâr
miñ bir qoġa barawar,
at sahw_äydäp kêtäkän,
çıġdı taġdın başıġa,
dürbün saġb qarasa,
kiyiġiyän barékän,
maralıyän barékän,
buġusiyän barékän,
coġworsiyän barékän,
ani körgän avaz han,
hudaġa şükür qılıp,
towakäläflä déydi,
itläriñi saġadi,
itläriyäm aġadi,
kuşläriñi saġadi,
kuşläriyäm aġadi,
mıttıġların atadi,
mıttıġläri tiġyädi,
beğ_awazdın işkäri,
aġtımtış êkän...,
értäsi çäş waqtında,
tüşüp kelġen beğ_awaz,
äni körgän ä:mäthän,
äni körgän cusuphan,
äylänäyin göroġlu,
awazġa pata berärsän,
bizġe pata bermäysän,
awaz woġsa bé-pädär,
bir kızılwaştın kuġu,
äni körgän awazhan,
qatıġdı qari kélip,
kuġhurluġlarılari? tutup,
äylänäyin cän atam,
piri kämilim atam,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

mēngä pata ber ata,
 barlıwannın tağığa
 män kētärmän,
 tärätini aladı,
 qıwla qaraw_oturub,
 eki räkät şükränä,
 göroğlu han oqub,
 kohtarini kōtärıp,
 barğanıñ bazar woısun,
 kelğeniñ güzär woısun,
 peşänäñ hıday açsın,
 qıhçıñnın kaççasın,
 şädwan babañ şäylänsin,
 düşman qoıu bāylänsin
 süy äy kərbala gärdän,
 mädäd qıl şähi märdän
 davutuulu suıayman,
 därđiñgä därmän bėrsin,
 çölägäsi qırq çiltän
 cağız kozumnu saħla,
 ominoııohäkbär dep,
 pata bėrgän göroğlu,
 ani uqqan göroğlu,
 qatığdı qari kėlip,
 kuıkuıluqlari? tutup,
 tartkın ä tartkın dėydi,
 tartkın ä tartkın dėydi,
 qırq qara bedäwni,
 tartıw cänä cėtkirğän,
 göroğlu han ėmini,
 çambılğa karaw cöndi,
 äni körgän bėğ_ awaz,
 kättä çınar baridi,
 çınar tägigä cėtti,
 paıwan bėğ_ uykuı tutқан,
 män bir uıılaw_ aıayın,
 awaz uıılaw qaığan,
 awaz oyğonub kėssä,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010*

bir qara boran kélädi,
kızııl cäşil boran ékän,
äni körgän beğ_ awaz,
mén beyäcäl ölüpmän,
äcäl_ äydäp kélibtir,
qara boran né tiğken,
toqkuz kırdı aşırğan,
bir çöllärgä täylägän,
qarmay désän qolu yoq,
mañay désä putu yoq,
köräy désä közü coq,
nımcän boıup qalıbtır,
bul läyli bedäwsi,
beğ_ awaznı gizläydi,
toquz qırnı aşıp,
awaz beğini tapadı,
özünü sayä qılıp,
awaz beğini beğläydi,
altı cäşärin nöräli,
awaznı gäwdä? boıup,
ménin atam kètkän işkärğä,
iş däreği boımadı,
tapıw_ aııp kélğile,
äni yukқан göroğtu,
qırq cällät dew çaqırat,
qırğ cällätti çaqırğan
qırğ cällät ökürüw cétkän,
äylänäyin cällätlär,
ménim awaz oğlum,
işkärğä kètkändi,
barlıwannın tağığa,
iş däreği boımadı,
néçän ä zaman ay woıdu,
néçä zaman kün boıdu,
tapıw_ aııp kélğilä,
qırğ_ altı han halläyli,
qırğattı cığa дәyli
ölse awaz ölübtür,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

kızıbaştın kuşu,
qałğanımız tirikimiz,
ék(i)_ékidän bołuşup,
cılğa cılğağa kêtäkän,
tağlarğa çıkkän,
iş tağlardan tapmäydi,
şär äyläni cän dürwün,
cän dürwün qoıǵo_yahb,
toğuz kırını aşıp,
çöllärgä dürwün sałǵan,
dürwün sahp qarasa,
bir cändär bar_imiş,
at sahw_äydäp cössä,
beğ_awaz han cätärmiş,
qarmay desä koļu yoq,
mañay desä putu coq,
köräy desä közü coq,
nımcän boıuw qalıbtır,
sänin barıñdä deydi,
bizim atımız çıqmäydü,
köldön alay ğaziñnü,
basıw_oyäyin köziñnü,
qalwır qılayin töşiñnü,
awaz bekti kötaridi,
qıduq baridi,
qıduq başıǵa cetti,
barsa awaz beknı täylädi,
bunu körgän läyli kır,
çambılğa qaraw kêtäkän,
izilläydi cıǵläydi,
awaz qayda ölübtür,
awaz qayda citiptir,
qırğ_altı han läyli,
izilläp bazarğa cêtäkän,
äni körgön göröǵü,
qara şaıar bälängän,
qatıǵdın ğazab qılǵan,
ağacoļu (?) zor päri,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

pärlärdin särdäli,
ay ƙozu ƙuñunum,
ƙuñunum dëw yıǵläydi,
dëwöz kelġen işkärġä,
dëwöz kelġen işkärġä,
su içetġan quduġum,
quduġuma barayın dëydi,
ġuduġ başıġa cëtkän,
bir ciġit catädi,
adamnin hâ:ki ciġit,
äylänäyin cän ciġit,
säni kim munda täyläġän,
su içetġan ġuduġum,
sen äcäp so:ltupsän,
beġ_awaz han sözläydi,
äylänäyin cän äkäm,
mäni ħuday täyläġän,
ġuduġuñ ħuday so:ltqan,
zatıñnı bäyan äylä däydi,
atıñnı bäyän äylä dëydi,
mënin atım surasañ,
ħudaybërdidür ,
ħudaybërde deg bañam,
ƙoñlarını uzatƙın,
ƙoñlarını uzattı,
ġuduġdın tarıtw_ahb,
uçasıġa mingindirip,
şowra (?) tartıw_ey uçup,
bir şär qalaġa dañıñ bolġon beġ_awaz,
moñlo bañşı cıydırıp,
kättä ałqa qıñp,
awaz bëkti okuġan,
awazġa zıban kirip,
awazġa zıwan kirip,
.....,
Awaz ondo ketip,
ħudaġa şükür ƙıñan,
dëwös ketken işkärġä,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

döwös kêtäkän işkârgä,
o zamanda barêde,
döwäs keldi işkârdän,
äni körgän bék awaz,
bir mäydän cükürü cétip,
izilläydi cıǵläydi,
özünü cêrge täyläydi,
äyläyin cän atam,
piri kâmilim atam,
mäni caǵız täyläpsän,
mên ériǵip it boıdum,
qırq bändisi barékän,
ani nö:kâr éderdi,
döwäs kêtäkän işkârgä,
értesi çäş wahtında,
döwâz kêlgän işkârdän,
döwäs hândı bék körgön,
döwäs han békni körüp,
bir mäydän cükürüw cétip
izilläydi cıǵläydi,
özünü cêrge täyläydi,
äylänäyin cän baıam,
äylänäyin cän baıam,
döwläti ğayı (?) boısun,
säni biräw soqqam bu,
biräw izä qıǵam bı,
äylänäyin cän atam,
piri kâmilim atam,
senin döwlätiñdä,
mäni kim izä qııardur,
iç kim mênı soqqan yoq,
qırq bändini bérärsän,
içäy dese tähäm yoq,
kiyäy desä kiyim coq,
munu qayda qııarmän,
äni körgän döwäs han,
qatıǵdın qarı kélip,
baıa desä päläkät,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

başqa бүtkän älawkät,
éki açqı qoıǵa bérıp,
uçasıǵa mindirip,
şowra (?) tartıp uçup,
bir şär qalaǵa daııf bolǵan paıawan,
bir eşiǵını beǵ_açsa,
tähar tä'am bar_éken,
aııp bérä (?) yédirgen,
bir eşiǵını beǵ_açsa,
tä'är kiyim barékän,
onu aııp bérä (?) yédirgen,
äni körgän qırq bändi,
cänim qurban äy däydi,
döwös kétkän işkärǵä,
értesi çaş waıtıda,
döwös kelǵen işkärđän,
äni körgön beǵ_awaz,
bir mäydän cükürü cétip,
izilläǵän cıǵläǵän,
özünü cergä tayläǵän,
äylänäyin cän baıam,
biröw seni soqqam bı,
biröw izä qııǵam bı,
içkim meni soqqan coq,
içkim iza qııǵan coq,
mäni yaıǵız täyläpsän,
zayıp aııp bERMäysän,
baıa desä pälä:kät,
başıma pütken äläkät,
kél uçanǵa (?) min deydi,
uçasıǵa mindirip,
şoıa (?) tartıp ey uçup,
bir şär qalaǵa daııf bolǵan paıawan,
bir açqı qoıǵa bérǵän,
.....,
moynuda otus tumar,
közläri kumar kumar,
bir eşiǵını beǵ_açsa éki päri oturǵan,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

äylänäyin qızdar,
 ädämzättän bir oğlum bardur,
 şuğa säni bérärmän,
 äni körgän färilär kel qaynata déydur,
 anın ışığında cürgän qara döö barékän,
 qara döö barékän,
 qara bürğüt bołup,
 tışkarı cürüp kélğän,
 tışkarı cügürüp kélğän,
 zor pä:rini göttärip,
 qara döö ałıp kėtkän,
 anı körgän beğ_awaz,
 bé-uş bołup cıqııp,
 bé-uş bołup cıqılğan,
 awaz közün açsa päri turğay bälä coq,
 bir şä:r qalada beğ_awaz han qalıbtır,
 hudağa şükür qılıp,
 towakäläflä dedı,
 eki räkät şükranä,
 beğ_awaz han oquğan,

 néçä monzıl coł cürğen,
 bir cérge bék kélgen,
 bir cérge bék kelse,
 zoru päri şonda turğan,
 äylänäyin cän ciğit,
 ädämnin ha:ki (?) ciğit,
 qara dö: oyğanıb kėtsä,
 indi seni soyädi,
 indi meni soyädi,
 qayıp kėteydu,
 äylänäyin zor päri,
 sän ışqında kélğämmän,
 qayıp kėtmäm,
 bir açqı kołğa bėrgän,
 birisi beğ_açsa,
 qanadı war ałwastan,
 qanadı war ałwastan,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
 and History of Turkish or Turkic
 Volume 5/3 Summer 2010*

gök gözü göfari şäm çıraqtan,
közü war zähär i zumurattan,
tumuşuğu war polattan,
kanatı war ałwastan,
bir käftär turadı,
bu käftärgä beğ cetkän,
käftär oyğonub ketti,
käptärdi beğ awaz han muştağan,
tışqarı ahp çıqqan,
qara dö oyğonub ketti,
äylänäyin can ciğit,
ädämnin hâ:ki (?) ciğit,
bu käftärni öltürmä,
zor pärini bék körgön,
zor päri bégni körüp,
öhtür äy öhtür déydi,
käptärdin başını,
tanidän cüdä qılğan,
qara dö ğulaw ketti,
kuykap başığa çığıp,
kuykap başığa çıqqan,
qara dönün källäsin,
kuykapqa uruw yükälgän (?)
qırğ döläri barédä,
qırğ dölär ürküb çıqtı,
äylänäyin cän ciğit,
ädämnin hâki (?) ciğit,
biz busurman bołalik,
tıfımğä kälme sałgın,
tıfiğä kälme sahp,
busurman älik qıhp,
döwäs hanga,
döwäs hanga ekälgän,
äni körgän döwäs han,
otuz kün oyunu qıhp,
qırq kün toyunu qıhp,
zor pärini nikä qıhp,
awaz békke äy bérğen,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

béğ_ awaz han sözläydi,
äylänäyin cän atam,
piri kämilim atam,
ménin atam bar érdi,
ménin anam bar érdi,
ménin şahärim bar_édi,
görü:lu han ménin bawam déydi,
özläri olca bołğan,
malları soyuş bołğan,
mén bir havar alarmän,
éki ca (?) baştan turdu,
män barıp kélärmän,
tört kiçä i tört kün,
éki dö ortadan turup,
biz barıp kélärmiz,
üç kèçä üç kündür,
éki dö ayaqtan turdu,
mén barıp kélärmän,
éki kèçe i kündüz,
bir parça hatnı kıtıp,
éki döğä bérğän,
çambılğa qaraw_uçup,
kök kaptär bos kuş bołup,
çınar bağışa cétkän,
anı körgän görüğü,
ağacunu (?) zor päri,
pärilärdin särdäli,
tuqқанlarıñ kélibtir,
havar atıp kel déydi,
kök kaptär bos kuş bołup,
ağacunu (?) zor päri,
çınar başığa cétkän,
äni körgän éki dö,
éki dö cäydän turup,
qoı bağılap salam bérğän,
salamın älig_ atıp,
bir parça hatnı bérğän,
bu hatnı oқusa,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

awaz békting hatı ékän,
kiriđe(?) cétip kélğän,
awazımını tapqammän,
awaz déğän tiliđni,
bir ıqarı süyäyin déydi göröğü,
bu hatnı ođup,
bir parça hatnı qılıp,
éki dö:ğä cétkirğän,
éki dö köttärip,
döwös hannın řähäriğä cétkän,
döwös hanğa bériptir canğı hattı. bérse ana canğı hattı éki döcü
kötörüp barıp awaz hanğa cétkirs(e)_anan o ménin atam bar
ménin énem bar görü:ünün řä:rini kıızııwaş ışkaı qılıw_alıtır
değende anan cönöw_alıp uçuptur bäre:ri. řä:rgä kélibtir řä:rдин
üstüđe,
řä:rinin üstü tağğa kélet,
dürwün sahw qarasa,
qızıı talap qızııwaş,
qırq uraw_alıw catқан,
qatın baıa demäydi,
cän ałğasıl (?) qıladı,
birdän birdän atadı,
äni körgän beğ_awaz,
är äyläni cän dürwün,
dürwün qoığo aılıb,
dürwün sahw qarasa,
asan paıwan aalığın,
tağda catädi,
asan bawa dep aqırğan,
aıas buıas aıastab,
aıastab ıqılıb kélip,
cänini urban äyläğän,
qırq qa...,?,
äylänäyin cän atam,
piri kämilim atam,
läyliğ (?) ä hızmat déydi,
aıas buıas aıastap,
aıastap tüşüp kélğän,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

äni körgän qızıbaş,
koy ürkändäk ürkädi,
bu nimne bälä déydi,
... bazarğa cétkän,
qoñ bađlap sałam bérğän,
äni körgän göroğtu,
köldön aıay ğazıñnı,
basıw_ay äy közüñnü,
qalwır qılay töşüñnü,
itke béräy göşüñnü,
qızıl taıap qızılwaş,
qırq qurçaw_alıw cattı,
özlärim olca boıdu,
maıtarım soyuş boıdu,
qayda kozum qalğansän,
anı körgän asan han,
äslı ha:dır bilmäysän,
awazıñnı tapqammän,
dünüyanın tört burcun,
men ğıdırıp kélğämmän,
awazıñnı tapqammän,
läyliğä hızmät déydi,
awaz déğän tilıñni,
bir çıqarçı süyayın déydi,
tilhärini çıqarğän,
asan paıwannın tilidän süyğän,
mirişäw dew çaqırğän,
buıwuı han dep çaqırğän,
buıwuı han cükürüw cétkän,
qoñ bađlap sałam bérdi,
saıamın äliğ_alıp,
äléki saıam déğän,
äylänäyin buıwuı han,
läyliğ_ä hızmat déydi,
altı qız arpaläydi,
céti qız,
sekiz qız sérkeläydi,
toқuz қız toқuı saığan,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

käş käştäp bəlin tartqan,
toğa toğa dəmetken,
çıqıraw cərgä catqan,
tört payı cərgä patqan,
asan pałwan cətağ_ urup,
tağ ortoıoy barğanda,
awazının cıtın_ aılıp,
oı taqqa uradı,
buı taqqa uradı,
läyli bödäwi cətiw,
läyli bödäwi cətip,
awaz bəkni körüp,
qırq qala çöğülädi,
cänin qurban äyläydi,
äni körgän döwäs han,
äylänäyin cän baıam,
äylänäyin cän atam,
mėngä pata bér ata,
qızııbaşqa bararmın,
mėn uruşqa bararmın,
tä:rätini aladı,
qıwıa qaraw_ oturub,
ėki räkät şükрана,
düwös han oquğan,
qoıtarini kőtärip,
barğanı bazar woısun,
kėlgäniñ güızär woısun,
pėşänäñ hıday açsın,
ominaııahäkbär dep,
pata bėrgän döwäs han,
at saıw äydäp cətti,
bö:rü qoyğo tikkendey,
bėğ_ awaz han tiyädi,
bö:rü qoydu bölğöndöy,
bėğ_ awaz han bölädi,
....., käsıwırgän,
..... şämaı türgän,
kim ölgän kimlär qalğan,

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

ésäwini aŭa bilgän,
arqasıdan kelgändi,
läyli bödäw töpädi,
aldıdan kelgändi,
läyli bö:dä tişläydi,
turasıdan kelgändi,
bêğ awaz han tu:räydi,
aştığ orğanday orup,
kälfa şallağanday tüşkän,
taş körmägän bu säyrä,
taş orduğa baş körgän,
su körmägän bu säyrä,
su orduğa qan körgän,
pêşänä hanni,
huda bérğän ıhwalı,
értäsi çäş waqtında,
qaynatqan çäylär qalğan,
baħmał çadırlar qalğan,
qızılbaşlar qaçıptır,
äni körgän döwäs han,
tağdan tüşüw kelgän,
maqtı murazığa cetken éken

KAYNAKÇA

- BAL M. (1997): *Narratology: Introduction to the Theory of Narrative*. Second Edition. University of Toronto Press: London.
- BURGOYNE R. (1992): "Film Narratology", *New Vocabularies in Film Semiotics*. Robert Stam ve diğér. New York: Routledge, 1992. 69-122.
- GENETTE G. (1980): *Narrative Discourse: An Essay In Method*, Trans., by Lewin E.J., Cornell University Press. New York.
- İBRAEV S. (1998), *Destanın Yapısı*, (Aktaran Çınar, A.A.), AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- LİHAÇEV D.S. (1979): *Poetika Drevnerusskoy Literaturı*, İzd. 3. dop. Moskva.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*

KARRIEV B.A. (1968): *Epięeskie Skazanie Ker-Oğlı u Tyurkoyazığınıh Narodov*, Moskva, Glavnaya Redaktsiya Vostoęnoy Literaturı.

TODOROV Tz. (1975): *Introduction to Poetics*. Brighton: Harvester.

TODOROV Tz. (2001): *Poetikaya Giriş*, ev. Kayaşahin, Metis Yayınları, İstanbul.

TOOLAN M.J. (1988): *Narrative. A Critical Linguistic Introduction*, Routledge. London-New York.

TUTUMLU R. (2002) “Anlatı Bilimi Açısından Roman-Sinema Etkileşimi ve Bir Uygulama: *Anayurt Oteli*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, Haziran, 2002.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/3 Summer 2010*